

Jakob Glenstrup Jensby
Anders Ellegaard Pedersen
og Peter Brøndum

Politik bogen

POLITIK

A

faire-liberalismen har således en tro på, at hvis økonomien og det frie marked overlades til sig selv, helt uden statens indblanding og regulering, så vil det være det mest optimale, fordi man derved sikrer, at den personlige frihed ikke bliver begrænset.

Arbejdsopgave:

Sammenlign tre politiske partiers ideologier

Sammenlign de tre politiske partier Venstres, Radikale Venstres og Liberal Alliances politiske holdninger og værdier, og diskutér, hvilket af de tre politiske partier som synes at lægge sig tættest op ad den klassiske liberalisme? I kan finde partiernes principprogrammer eller politiske værdier ved at søge på nettet, men I kan også benytte jer af Folketingets hjemmeside, hvor der er relativt korte præsentationer af partiernes politiske holdninger og værdier. Find gerne eksempler på de tre partiers aktuelle politiske udmeldinger, og diskutér, om de er præget af klassisk liberalisme.

2.3 Hvad kendetegner den politiske ideologi konservatismen?

Mange konservative er egentlig ikke af den opfattelse, at deres ideer og værdier er udtryk for en sammentømret politisk ideologi, men snarere er udtryk for en pragmatisk og realistisk tilgang til, hvordan samfundet indrettes på den mest fornuftige måde. En sådan opfattelse synes dog ikke retvisende, da konservatismen indeholder en række tydelige værdier og opfattelser, for eksempel synet på samfundet, synet på staten og synet på mennesket, som tilsammen udgør et mere eller mindre samlet sæt af holdninger og tanker om, hvordan samfundet *er*, og hvordan samfundet *bør* være indrettet. Ordet konservatisme stammer oprindeligt fra det latinske ord *conservare*, som betyder at bevare.

For konservatismen betyder det at bevare, at vi mennesker ikke hele tiden skal stræbe efter drastiske og pludselige samfundsforandringer. Hvis der skal ske forandringer, så skal disse kun ske gradvis og langsomt, således at man ikke ødelægger de strukturer (familien, det politiske system osv.) og værdier, som er afgørende for samfundets **sammenhængskraft**. Konservatismen som ideologi opstod i slutningen af 1700-tallet i en tydelig samfundskritik af den klassiske liberalismes tro på individualitet og det frie kapitalistiske marked. Konservatismen opfattede simpelthen de klassiske liberalismes idéer om, at individerne stod over samfundet og at det centrale i den politiske kamp handlede om den personlige frihed og frisættelse fra traditioner og sociale fællesskaber, som revolutionære og samfundsnedbrydende. Den amerikanske Uafhængighedskrig (1775-1783) og specielt Den franske revolution (1789) var for

Sammenhængskraft:

Er udtryk for graden af samhørighed i et samfund. Institutioner, normer og værdier er det som skaber samhørigheden og dermed sammenhængskraften mellem individer i et samfund.

konservative tydelige beviser på, hvad de liberalistiske ideer førte med sig. Den klassiske konservatismes oprindelige idé- og gruppeperspektiv var på mange måder forankret i ønsket om at fastholde den gamle orden, hvor aristokratiet var den dominerende klasse i feudalsamfundet. En af konservatismens helt centrale skikkelser var engelsk-irske Edmund Burke, som i slutningen af 1700-tallet præsenterede sin kritik mod liberalismen samt sine ideer om, hvorledes samfundet skulle indrettes. Den klassiske konservatismes centrale politiske værdier er *erfaring og tradition, familien, nationen, hierarkiet og autoriteten*.

Konservatismens syn på mennesket, samfundet og staten

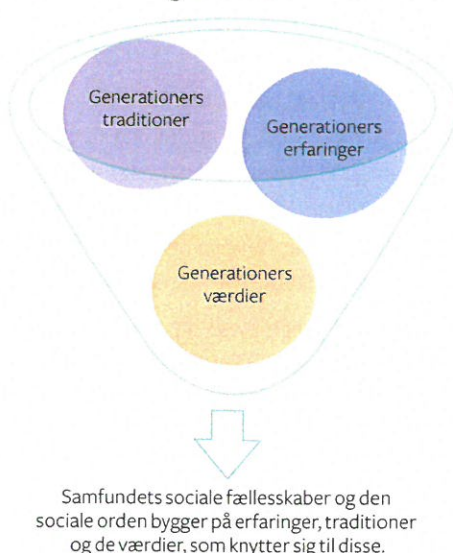
Erfaring og tradition er to fundamentale værdier hos konservatismen. Traditionerne baserer sig konkret på de erfaringer, ritualer, skikke og vaner, som ældre generationer har gjort brug af og overleveret til de yngre generationer. Ifølge konservatismen er *tradition fornuftig*, og det skyldes, at den er blevet afprøvet i forskellige samfundstyper. Den er så at sige blevet testet og udfordret af historien, og det at traditionerne har „overlevet“ og stadig spiller en væsentlig rolle i samfundet, er udtryk for, at de har en stor værdi for menneskelige fællesskaber. De centrale samfunds bærende institutioner, som har overlevet i århundreder, blandt andet nationen, monarkiet (kongehuset), kirken og familien, er nok befolket af mennesker, men det er ikke de samme mennesker, som befol-

ker institutionerne over tid, hvorfor det ikke kan være enkeltindividers fortjeneste, at institutionerne overlever gennem århundreder. I stedet ligger svaret i, at institutionerne bygger videre på tidligere tiders erfaringer og traditioner.

Burke forklarede i sin tid, at et samfund består i kraft af det fællesskab, der er mellem de mennesker, der lever lige nu, men også dem, der er døde, og dem, der endnu ikke er blevet født. Denne forståelse af samfundet og de sociale fællesskaber, mellem nutid, fortid og fremtid, lader sig ifølge konservatismen kun gøre, fordi traditionerne og erfaringerne overlever over tid, hvilket vi mennesker som bekendt ikke gør.

Traditioner og erfaringer er ifølge konservatismen vigtige referencepunkter for det enkelte individ, når dette skal forstå sig selv og sin plads i samfundets fællesskab. Det skyldes, at der ikke

Figur 2.4. Sociale fællesskaber og social orden bygger på erfaringer, traditioner og værdier.

er tale om løse og højtragende ideer, men helt konkrete begivenheder, som vi mennesker praktiserer. For eksempel når vi fejrer jul, indgår ægteskab (brylluppet) eller bekræfter vores kristne tro ved konfirmationen. Vi så at sige „gør“ alle disse erfaringer og traditioner, og fordi vi „gør dem“, så understreger vi deres betydning og værdi for samfundets sociale fællesskaber. Erfaringer og tradition har desuden en stærk indflydelse på det enkelte individs identitetsdannelsesproces, fordi de giver os mennesker en forståelse af, hvem vi er, og hvad vi hører til og ikke hører til, herunder hvilken plads eller position vi hver især har i samfundet.

I forlængelse heraf er det værd kort at gøre opmærksom på, at den tidlige konservatisme havde en tydeligere religiøs dimension end den, vi ser i dag. Det religiøse kom til udtryk i forestillingen om, at verden og samfundets sociale orden var et guddommeligt skaberværk, som det ikke var muligt at ændre på, da det ville være et direkte anslag mod den højeste autoritet, nemlig mod Gud. Vi nævner det religiøse her, fordi det tidligt var med til at forstærke værdierne erfaring og tradition, som helt essentielle for et samfunds beståen. Et samfund, som ikke bygger på erfaringer og traditioner, vil derfor lede til et nedbrud i den sociale orden. Forandringer i et samfund må derfor kun ske gradvis og langsomt, og i fuld respekt over for tidligere tiders erfaringer, traditioner og de værdier, der knytter sig til disse.

Den klassiske konservatisme er derfor af den opfattelse, at samfundet udgøres af mere end summen af enkeltindivider, hvilket jo er modsat det, vi så hos den klassiske liberalisme. Denne *samfundsopfattelse* knytter sig tæt til konservatismens ide om, at samfundet skal anskues som en *organisme*. Ligesom menneskekroppen er en organisme, der består af forskellige organer med forskellige funktioner, nogle vigtigere end andre (for eksempel er hjertet og hjernen vigtigere end fødderne og hænderne), så består også samfundet af forskellige delelementer, der hver især har deres funktioner, hvoraf nogle også er vigtigere end andre. Det er dog her vigtigt at understrege, at selv om konservatismen opfatter noget som betydelig mere vigtigt end andet, så er ideologien af den opfattelse, at alle delelementer i samfundet (organismen) er bærere af væsentlige funktioner, ligesom alle organer i en menneskekrop har betydning og en funktion for kroppens funktionsevne.

Den klassiske konservatisme lægger vægt på sociale fællesskaber, fordi mennesker har brug for og er afhængige af disse for overhovedet at kunne forstå os selv og vores historie, men også for at kunne fungere og overleve. Mennesker ønsker kort sagt at bidrage til og værne om de sociale fællesskaber, som samfundet udgør rammen om. I den forbin-

Socialisering: Er udtryk for den proces, hvorunder børn og unge tilegner sig (internaliserer) samfundsmæssige færdigheder, normer og værdier, som dermed gør dem egnede til at leve i det omgivende samfund.

Patriarkalsk familieform: En traditionel familietype, hvori man lægger vægt på faste normer, autoritær opdragelse og en hierarkisk struktur med manden i toppen.

delse bliver *Familien* et centralt socialt fællesskab, fordi den består af flere generationer (bedsteforældre, forældre, børn), hvilket understøtter overleveringen af erfaringer, traditioner og værdier fra én generation til en anden (lære at lave mormors æbletærte eller fars frikadeller, eller gå i kirke juleaftensdag eller gå til grundlovstaler 5. juni osv.). Endvidere **socialiseres** børnene i familien til at respektere en række normer og værdier samt et hierarki og en autoritet i form af familiens forældre, hvilket bidrager betydeligt til, at børnene senere hen integrerer sig i samfundet. I den klassiske konservatisme har man traditionelt foretrukket en **patriarkalsk familieform**, hvor manden var familiens overhoved. Denne mandsdominerede forestilling om magtforholdet i familien har dog ændret sig radikalt blandt de konservative i Danmark, men for eksempel i et land som USA, hvor konservatismen er ganske udbredt, er det slet ikke ualmindeligt, at manden fortsat betragtes som familiens overhoved og er den af de to forældre, som går på arbejde, mens kvinden, der ofte har en god uddannelse og sagtens kunne få beskæftigelse, forestår børnepasning og husholdning. Familien har ifølge konservatismen endnu en vigtig funktion og det er, at den tager sig af sine. Dvs. at den drager følelsesmæssig omsorg for både børn, unge og gamle livet igennem. Familien udgør derfor et betydningsfuldt gensidigt socialt fællesskab mellem dens medlemmer, fordi man lærer at tage ansvar for og hjælpe sin familie, ligesom individet oplever, at familie også træder hjælpende til (eller skal), hvis det er nødvendigt.

Derfor er konservative i Danmark blandt andet modstandere af tvungen lektielæsning, fordi det tager tid væk fra barnet til at være sammen med familien. Familien får derved en central rolle i at disciplinere børnene og lære dem, at man i et socialt fællesskab er modtager af rettigheder i form af kærlighed og omsorg, husly og mad og drikke, men samtidig er forpligtet over for dette sociale fællesskab i form af at hjælpe til med eksempelvis at passe familiens ældre, når den dag kommer,

hvor de ikke længere selv er i stand til dette. Denne tidlige socialisering af, at rettigheder og pligter foregår i et gensidigt forhold mellem to parter, er ifølge konservatismen vigtig for voksenlivet, hvor den myndige borger indtræder i et rettigheds- og pligtforhold til staten.

Figur 2.5. Gensidigt rettigheds- og pligtforhold mellem borger og stat.

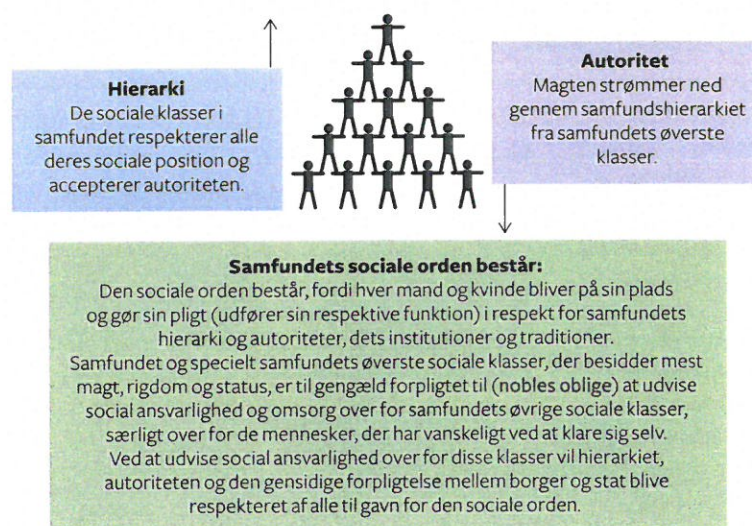
Kongehuset repræsenterer i konservatismen en forbindelse mellem fortid og nutid, der forbinder stat og borgere i et nationalt fællesskab. Samtidig er kongefamilien et symbol på familien som samfundets grundlæggende enhed. Kronprinsesse Mary deltager i hjemmeværnsøvelse, september 2013.

Nation: En betegnelse for en gruppe mennesker – et folk – som taler samme sprog, har en fælles historie, fælles kulturelle vaner, har en følelse af fælles identitet.

Ud over familien spiller også **nationen** en meget central rolle hos den klassiske konservatisme. Nationen består af borgere inden for det samme territorium, med samme historie, der taler det samme sprog, og har den samme kultur, i kraft af at de gør brug af kollektive (fælles) erfaringer og traditioner, som kulturen har samlet op og taget med sig op gennem historien. Nationen forstås af konservatismen som selve organismen, og hvis nationen ikke er i stand til at overleve, da vil fundamentet for hele samfundet bryde sammen. Nationen kan kun overleve ved, at vi borgere udviser loyalitet og opofrelse over for nationen (for eksempel i kraft af værnepligten), eksempelvis ved at indtræde i og være loyale forsvarere af det naturlige hierarki, som er i samfundet, men også ved at uddanne (uddannelsespligten) os så godt som muligt, således at vi kan tjene nationen bedst muligt. Vi vil ofte høre konservative konkret fremhæve borgernes værnepligt og uddannelsespligt som afgørende pligter, den enkelte borger skal leve op til, hvilket knytter sig til ideologiens forståelse af, at nationen er noget mere og større end det enkelte individ – den er helheden (organismen). For at kunne opretholde nationen og samfundet er det afgørende for konservatismen, at der er et tydeligt *hierarki* og en stærk *autoritet* til at fastholde og sikre, at alle borgere og institutioner løser de funktioner, som har betydning for, at samfundet kan fungere. Hierarkiet er vigtigt, fordi

alle mennesker ifølge den klassiske konservatisme har deres naturlige funktion og bestemte position. Nogle skal for eksempel styre samfundet, mens andre skal adlyde. Nogle er, som tidligere beskrevet, dygtigere og vigtigere for samfundets bestående, hvorfor deres betydning skal udløse mere magt og indflydelse. Hierarkiet i samfundet er bygget op om en elite (tidligere betegnede man denne gruppe aristokratiet) i form af kongen, ministre, embedsmænd, direktører osv. De betragtes som hjernen, der administrerer, kommer med ideer og tager beslutninger. Middelklassen og arbejderklassen kan vi forstå som samfundets „hænder“, dem, som skal udføre det produktive arbejde i samfundet. Den konservative ideologi nærer intet ønske om, at dette hierarki eller denne orden mellem samfundets sociale klasser skal ændres. Alle skal udvise loyalitet ved at forblive på deres plads samt finde tilfredshed i, at de yder et vigtigt bidrag til samfundets opretholdelse.

Figur 2.6. Hierarki, autoritet og gensidig forpligtelse fastholder samfundets sociale orden.

Nobles oblige: Betyder adel forpligter og henviser til det forhold, at de privilegerede grupper i et samfund, har et ansvar eller rettere en pligt til at udvise social ansvarlighed over for de grupper, som ikke selv er i stand til dette.

Direktøren skal for eksempel være stolt over at lede sin virksomhed, og rengørings- eller servicemedarbejderen skal være stolt over at gøre pænt rent på direktørens virksomhed. Det er således ikke meningen, at mennesker placeret længere nede ad samfundets sociale rangstige nødvendigvis skal efterstræbe direktørens position i samfundet, og slet ikke, hvis det vil true den eksisterende samfundsorden. Konservatismens opfattelse af en form for naturlig (ikke i biologisk forstand) forskel på de sociale klasser i samfundet skaber den interessante situ-

ation, at de sociale klasser på den ene side er lige og afhængige af hinanden, men at der på den anden side vil være ulighed mellem dem, fordi nogle funktioner opfattes som vigtigere og derfor udløser mere belønning end andre.

De personer, som bestrider vigtige poster i samfundet, skal ifølge konservatismen have en højere belønning, da de besidder evner og kompetencer, som de øvrige sociale klasser ikke besidder.

Modsat liberalismen mener den klassiske konservatisme, at *staten* skal spille en rolle, og det skal den, dels fordi staten er bærer af traditionerne, dels fordi der er mennesker i et samfund, som ikke er i stand til at tage vare på sig selv, og som markedet ikke er i stand til at hjælpe. Staten skal derfor forpligtes til at yde støtte til vigtige sociale fællesskaber såsom familien samt yde hjælp til de borgere, som af den ene eller anden grund ikke er i stand til at tage vare på sig selv. Hos konservatismen er der dog ikke tale om en for omsiggribende stat, sådan som vi skal se det hos socialismen. Staten opfattes som en suveræn myndighed, en autoritet, der både har til opgave at sætte rammerne (igennem lovgivning) omkring borgernes liv og yde dem beskyttelse samt være garant for ro og orden. Men staten skal ifølge konservatismen sikre en vis social og økonomisk beskyttelse af de borgere, der ikke kan selv. Dette syn på statens mere aktive rolle hænger sammen med den klassiske konservatismes alvorlige bekymring for, at for stor social elendighed og økonomisk ulighed i et samfund vil skabe et pres mod den eksisterende sociale orden og sammenhængskraft i samfundet, der meget let ville kunne udløse social uro og oprør blandt samfundets lavere stillede sociale klasser. Burke kritiserede blandt andet den økonomiske laissez faire-liberalisme for netop at øge uligheden og fattigdom og dermed skabe et pres mod den sociale orden.

Den klassiske konservatismes betoning af hierarki, autoritet og behovet for en mere aktiv stat knytter sig desuden til ideologiens menneskesyn. I konservatismens menneskesyn benytter vi ofte betegnelsen **obedient man**, der betyder det lydige menneske. Konservatismen opfatter mennesket som svagt og ufornuftigt, hvorfor der er behov for fællesskaber med en stærk autoritet. Uden denne stærke autoritet vil der være en mulighed for, at mennesket kan begå „det onde“, dvs. gøre oprør mod den sociale orden og dermed true hele samfundets sammenhængskraft. I den klassiske konservatismes menneskesyn synes der at være en opfattelse af, at mennesket primært har værdi i samspil med andre mennesker (sociale fællesskaber), og at dette samspil skal bygge på gensidig anerkendelse, blandt andet betoning

Obedient man: Beskriver det lydige individ, som ansvarsfuldt opfylder de pligter, som autoriteten stiller.

af gensidighed i rettigheder og pligter i forholdet mellem borger og stat.

Arbejdsopgave:

Sammenlign tre politiske partiers ideologier

Sammenlign de tre politiske partier Konservative Folkepartis, Dansk Folkepartis og Nye Borgerliges politiske holdninger og værdier, og diskutér, hvilket af de tre politiske partier som synes at lægge sig tættest op ad den klassiske konservatisme. I kan finde partiernes principprogrammer eller politiske holdninger og værdier på Folketingets hjemmeside. Der er dog ikke Nye Borgerliges holdninger og værdier. Dem finder I via dette link: www.nyeborgerlige.dk. Find gerne aktuelle eksempler på de tre partiers politiske udmeldinger, og diskutér, hvorvidt disse præges af den klassiske konservatisme.

2.4 Hvad kendetegner den klassiske politiske ideologi socialismen?

Den politiske ideologi socialismen opstår op gennem 1800-tallet, og særligt fra omkring midten af 1800-tallet formuleres den i et mere systematisk tankesæt. Det var særligt tyskeren Karl Marx (1818-1883) og hans gode ven og kollega Friedrich Engels, der formulerede en meget kraftig kritik af det liberalistisk-kapitalistiske industrisamfund, men også af det mere klassiske standssamfund, som var herskende før kapitalismens indtog. På den måde blev den klassiske socialisme både formuleret i kritik mod liberalismen, særligt den økonomiske laissez-faire-liberalisme, og mod konservatismen, som man mente fastholdt en ekstrem ulighed blandt samfundets klasser. Ifølge socialismen er der i det moderne samfund en helt afgørende konflikt og polarisering (dvs. stærke modsætningsforhold) mellem de to klasser: borgerskabet (*bourgeoisiet*) og arbejderklassen. Borgerskabet er den klasse, som har ejerskab og magt over samfundets produktionsmidler, mens arbejderklassen er besiddelsesløs.² At have ejerskab og magt over produktionsmidlerne betyder, at borgerskabet for eksempel ejer fabrikker, virksomheder, jord osv. samt har ret til at bestemme, hvordan produktion og dermed organisering af andres arbejde skal være. Arbejderklassen, derimod, er den store gruppe af mennesker i samfundet,

2. Karl Marx skriver også om en tredje social klasse, som han kalder småborgerskabet. Småborgerskabet udgøres af de personer, der driver deres egen virksomhed (selvstændige uden eller med få ansatte) og dermed selv deltager i udførelsen af arbejdet. Små selvstændige håndværksmestre kan være et eksempel på en type af personer, der indgår i den sociale klasse småborgerskabet. Karl Marx: *Kapitalen*, bind 1, s. 999.